

τινα ὕστερον θὰ ἐξευρεθῶσι. Αἱ Ἀθηναίαι ἐπὶ ἀποστάσεως 8 μέχρι 10 μυρίων δὲν ἔχουσιν οὐδὲν κέντρον σεισμοῦ γειτονικόν, ἐφ' ὅσον δὲ εἶνε γνωστόν, οὐδέποτε ἔπαθε σπουδαίως ὑπὸ σεισμῶν, εἰ καὶ ἔχνη αὐτῶν παρατηροῦνται ἐπὶ τῶν στηλῶν τῶν ναῶν. Αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ πιθανὸν νὰ χρονολογῶνται ἀπὸ τῆς φοβερᾶς καταστροφῆς κατὰ Ἰούλιον τοῦ 551. Πότε οἱ ναοὶ τῶν Δελφῶν, τῆς Νεμεᾶς καὶ Ὀλυμπίας κατέπεσαν ἐκ σεισμοῦ δὲν διεσώθη ἡμῖν ἐκ παραδόσεως.

ΘΕΑΤΡΑ ΚΑΙ ΗΘΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Τὸ θέατρον, ὡς γνωστόν, ἀνέκαθεν ἐθεωρήθη ἄριστον πρὸς μὀρφωσιν τῶν ἡθῶν μέσον ἢ τοῦ δράματος ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ λαοῦ ὑπῆρξε πάντοτε μείζων παντὸς ἄλλου φιλολογικοῦ εἴδους· τοῦτο δὲ ἦν ἐπόμενον. Τὸ δῶμα αἰσθητοποιῶν ἐπὶ σκηνῆς καὶ τὰς μᾶλλον ἀφηρημένας ἐνοίας καθιστᾷ αὐτὰς εὐλήπτους τῷ θεωμένῳ. Τὰ πρόσωπα ἄτινα ἀτελῶς καὶ ἀμυδρῶς ἠδύνατο ν' ἀναπαραστήσῃ διὰ μέσου τῶν γραμμῶν τοῦ βιβλίου ὁ ἀναγνώστης, δρῶσι καὶ κινοῦνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἔχουσι σάρκα καὶ ὀστέα καὶ φωνήν. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ δῶμα ὀλιγωτέραν ἀπαιτοῦν τοῦ πνεύματος ἔντασιν πρὸς ἀντίληψιν καὶ ὑπὸ σκηνογραφημάτων διακοσμοῦμενον, προσάληθες καὶ θεαματικὸν ἅμα αὐτὸ καθιστάντων, εἶνε προσιτώτατον εἰς τοὺς πολλοὺς, οἵτινες ἡσυχῶς ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου των καθήμενοι βλέπουσι πρὸ αὐτῶν ἀναβιοῦντας ἄλλους χρόνους καὶ ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ παρορμῶνται εἰς ἔλεον, εἰς ἐνθουσιασμόν καὶ ἀγανάκτησιν, εἰς δάκρυα ἢ γέλωτα.

Ἐνεκα τούτου τὸ δῶμα τηλικαύτην ἐκρίθη ἀσκοῦν ἐπὶ τοῦ κοινῦ ἐπίδρασιν. Πόσον δ' ἐκτιμᾶται κατ' ἄξιαν ἢ δύναμις αὐτοῦ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τούτου· πρὸ τινων μηνῶν ἐν Γαλλίᾳ δῶμα τι ἐξ ὁμωνύμου μυθιστορήματος διασκευασθὲν ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς λογοκρισίας νὰ παρασταθῇ ὡς ἐμπορούμενον κοινωνικῶν ἀρχῶν, ἐν ᾧ τὸ μυθιστόρημα εἶχεν ἀφεθῆ ἑλεύθερον. Ἡ λογοκρισία ἐθεώρησεν ἐπικινδυνώτερον τοῦ βιβλίου τὸ δῶμα, διότι τοῦτο εἰς πολλοὺς ταύτοχρόνως καὶ ὡς εἰπεῖν ἐπ' ἄπειρον ἠδύνατο νὰ μεταδίδῃ τὰς ἐν αὐτῷ ἰδέας. Ἡ σκηνὴ λοιπὸν θεωρεῖται προσφορώτατον βῆμα εἰς διάδοσιν πατριωτικῶν, ἠθικῶν ἢ κοινωνικῶν διδαγμάτων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατ' ἣν οἱ Μαραθωνομάχοι καὶ Σαλαμινομάχοι παρίσταντο εἰς τὴν διεκτραγῶδησιν τοῦ ὀλέθρου τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν μέχρι τῆς ποραστάσεως τῶν δραμάτων τοῦ Ζαμπελίου, ἐν οἷς οἱ ἐπιζῶντες τοῦ 1821 ἀγωνιστῆ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἔβλεπον ἐξαίρομένην τὴν ἡρωϊκὴν ἐθελουσίαν τοῦ

Διάκου καὶ τοῦ Μάρκου Βότσαρη, τὸ δῶμα ἐπὶ τοῦ γενεθλίου του ἐδάφους καὶ τὴν ψυχὴν ἀνύψωσε καὶ τὸ φρόνημα ἐκράτυνε. Τὸ θέατρον κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν χρόνους ὑπῆρξε τὸ μόνον σχολεῖον τοῦ λαοῦ· ἢ δὲ νεωτέρα ἡμῶν δραματοποιία νηπιάζουσα ἐτι καὶ ἀδυνατοῦσα νὰ παράσχῃ ὑψηλὰς καλολογικὰς ἀπολαύσεις, καλαισθητικὰς ἄλλως τε καὶ τοῦ κοινῦ νηπιάζοντος, ἀνεζωογονεῖ διὰ τῆς Παραμοιῆς τοῦ Ραγκαβῆ, καὶ ἄλλων δραμάτων τοὺς ἀγῶνας τῶν μεγάλων τῆς Ἐπαναστάσεως ἢ πρὸ αὐτῆς ἀνδρῶν. Ἐξήγειρεν οὐχὶ ἀβρὰ ἀλλὰ γενναῖα κἄν αἰσθήματα· δὲν ἐκαλλιτέχνει ἀλλ' ἐεργάζετο τοῦλάχιστον ἐπ' ἀγαθῷ.

Εἶτα προαχθέντες εἰς πολιτισμὸν εἶδομεν ἀνατέλλουσαν τὴν ἐποχὴν τῶν κωμειδουλίων, τῶν ἀναισχύτων ἐπὶ σκηνῆς γυμνοτήτων καὶ κορδακισμῶν, τῶν βδελυρῶν βωμολογιῶν, αἰτινες ἐκύλιον εἰς τὸν βόρβορον τιμῆν καὶ πατρίδα, πᾶν εὐγενὲς καὶ πᾶν ὄσιον. Ριπὴ διαφθορᾶς ἔπνευσεν ἐφ' ἡμᾶς ὡς ἀπὸ τέλματός τινος, ἐν ᾧ ἤδη ὡς τυφῶν ἀνέτρεπε μέγα καὶ ἰσχυρὸν Κράτος. Ὁ κάτω λαὸς ὅστις ἔμεινεν ἀπρόσβλητος ἐκ τοῦ νοσήματος ἀπέζη δι' ἐώλων δραματικῶν προϊόντων, ἄτινα εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε μετεκομιζοντο ἐκ τῶν ξένων φιλολογιῶν. Τί δὲ συνέβη ἐκ τούτου; Τὸ ἐν Ἀθήναις κοινόν, ὅπερ ἄλλοτε καὶ ὀλιγαριθμότερον ὄν καὶ ἦπτον κατ' ἀναλογίαν ἀνεπτυγμένον συνετήρει ἰταλικὸν μελόδραμα καὶ δύο πολλαίς ἑλληνικαῖς θιάσους, νῦν μόλις ἓνα ἑλληνικὸν θιάσον συντηρεῖ τὸ θέρος, τὸν χειμῶνα οὐδένα, καὶ παρὰ τούτου δὲ ὡς ὁ συνειθίσας εἰς τὰ δριμῆα οἶνοπνευματώδη ποτὰ ἔχει ἀνάγκην κατ' ἐκάστην μεγαλειτέρας δόσεως ὅπως αἰσθανθῇ τέρψιν, ζητεῖ ὅσον οἶόν τε γυμνότερα ὕψους καὶ μεγάλων ἰδεῶν δραματικὰ ἔργα, κοινὰ δὲ τινα καὶ τετριμμένα προωρισμένα διὰ τὸ ὄμμα καὶ οὐχὶ διὰ τὸ πνεῦμα, θεαματικὰ τερατολογήματα, οὐδὲ τὸν μεγαλοπρεπῆ κἄν διάκοσμον καὶ τὸ πολυτελὲς τῶν σκηνογραφιῶν ἔχοντα ὅπως θέλωσι τὴν ὄρασιν. Ὅπως καὶ ἂν ἦ, τὸ δῶμα κατῆλθεν ἐν πολλοῖς εἰς παιδαριώδη ἀπόλαυσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ οἱ παντόμομοι οἵτινες ἄλλοτε δειλῶς ἐκρύπτοντο ἐν τινὶ γωνίᾳ ἐνεθροίσθησαν ἐπιστήμως ἐν τοῖς περιλισσίοις θεάτροις. Καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς μὴ βλέπων πλέον δῶμα τὸν Μάρκον Βότσαρη, μὴ ἀκούων πλέον τὸν Φάουστ μελόδραμα, βλέπει ἀμφοτέρα παντομίμους, καὶ ἐντροφᾷ ἐν τῇ βεβηλώσει μεγάλων πράξεων καὶ αἰσθημάτων καὶ χαρακτήρων. Ὅταν τις κρημνισθῇ, δὲν σταματᾷ κατ' ὁδόν, ἀλλὰ κυλινδεῖται, κυλινδεῖται ὀλονέν εἰς οὐ καταπέση χαμηλά, ὅσον τὸ δυαντὸν χαμηλότερα...

Πόσον κατέπεσε τὸ αἰσθημα καὶ τὸ φρόνημα τοῦ κοινῦ παρ' ἡμῖν! Ἐν τινὶ δράματι τοῦ ἑλλη-

κού θιάσου κακοῦργός τις ὑβρίζει, αἰκίζει, λακτίζει ἐπὶ σκηνῆς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, οἰκτρὸν ἀνάπηρον, ἀλλὰ τύπον τῆς ἀρετῆς, ἔχοντα ἐσωτερικὴν καλλονὴν ὅσην ἐξωτερικὴν ἀσχημίαν—ἐξαίσιον μῦρον ἐν προστύχῳ δοχείῳ.—Τὰ λακτισματὰ ταῦτα συνοδεύονται διὰ βδελυρῶν ἐκφράσεων τοῦ κακοῦργου καὶ δι' ἀγγελικῆς ὑπομονῆς τοῦ πτωχοῦ ἀναπήρου· τὸ δὲ κοινὸν τί πράττει; δακρυεῖ; ἀγανακτεῖ; ὄχι! γελᾷ, γελᾷ ἡλιθίως, γελᾷ ἀπανθρώπως· τὸ μόνον αἶσθημα ὅπερ ἐμπνέει αὐτῷ τὸ θέαμα ἐκεῖνο εἶνε ὁ γέλως! Σημειώτεον ὅτι ἡ κατὰ πλάσμα δυστυχία συγκινεῖ περισσότερον τῆς πραγματικῆς, ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶνε πολλῶ ἐυαίσθητότεροι κατὰ τὴν φαντασίαν παρὰ κατὰ τὴν καρδίαν, ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ, ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐπὶ τῆς εἰκόνης οἰκτείρομεν φέρ' εἰπεῖν τῇ ἐπαίτιδα, ἢ ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ θὰ ἐβλέπομεν μετ' ἀδιαφορίας, συγκινούμεθα ἐκ τῆς συμφορᾶς ἥτις ἄλλως θὰ ἐνέπνεεν ἡμῖν ἀποτροφὴν. Φαντάσθητε τώρα τὸ γελῶν ἐκεῖνο πλῆθος πρὸ τῆς αὐτῆς σκηνῆς ἐν τῇ ὁδῷ. Θ' ἀγανακτῆσῃ ἄρα γε ἂν ἦδη τὸν μυσαρὸν κακοῦργον τύπτοντα τὸν ἐνάρετον χωλόν; ὄχι! θὰ καγχᾷσῃ, θ' ἀντιπαρέλθῃ...

Περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ οὐδεὶς, οὐδεὶς ἐμερίμησέ ποτε, καὶ διὰ τοῦτο παριστάμεθα εἰς τὸ σκληρότατον θέαμα τὴν ἐπαύριον φοβερὰς καταστροφῆς τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, νὰ βλέπωμεν ἀπαθείς τοὺς Ἕλληνας, μικροῦ, καὶ μεγάλους. Ποῦ εἶνε ἡ γενναία τῆς καρδίας ὁρμή, ἡ εἰς αὐθορμητοῦς εἰσφορὰς ὑπὲρ τῶν ἀστέγων καὶ τῶν λιμωτῶντων παρορμῶσα μεγαλεμπόρους καὶ χειρώνακτας, γέροντας καὶ παιδία, δεσπείνας καὶ θεραπευνίδας καὶ ἐνοῦσα πάσας τὰς τάξεις ἐν τῇ αὐτῇ φιλανθρωπίᾳ; Ταῦτα συμβαίνουσιν ἀλλαχοῦ· ἀλλὰ παρ' ἡμῖν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ καταγιγῶς κατέρχεται ὁ ὑδράργυρος τοῦ βαρομέτρου, ἐν ἡμέραις συμφορᾶς καταδείκνυται πόσον χαμηλὰ εὐρίσκεται τὸ αἶσθημα τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀδελφότητος, τῆς ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης.

Ταῦτα δὲ λέγομεν οὐχὶ ἐκ πνεύματος ἀπαισιοδοξίας, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἐθνικοῦ πόνου. Ἐν ἡ καταστάτῃ εὐρισκόμεθα ἂν μὴ ποιήσωμεν βαθεῖαν διάγνωσιν τῆς νόσου ἡμῶν, ἂν μὴ λάβωμεν τὸ θάρρος ν' ἀποκαλύψωμεν ταύτην, ἂν μὴ παύσωμεν αὐταπατῶμενοι, εἴμεθα τέλεον κατεστραμμένοι. Μόνοι οἱ ἐτοιμοθάνατοι φοβοῦνται νὰ μάθωσι τί ἔχουσι καὶ εἰς μόνους τούτους ἀποκρύπτουσι τὸ πάθημά των· ἀλλ' ἡμεῖς εἴμεθα πλήρεις ζωῆς καὶ δὲν πρέπει νὰ φοβώμεθα τὴν ἀλήθειαν.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἡμῶν περὶ τῆς διανοητικῆς καταπτώσεως καὶ τῆς αἰσθητικῆς ἐκφυλίσεως, καλοῦμεν τοὺς δυσπιστοῦντας νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν θέατρα τοῦ λαοῦ. Τὸ πλῆθος συνωστίζεται κατὰ τὴν εἰσο-

δον· τὰ θρανία πάντα πλήρη· οἱ θεαταὶ δὲν εἶνε μόνον ὄχλος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς μεσαιᾶς τάξεως καὶ ἐκ τῆς ἀνωτέρας ἔτι.—διότι τὸ κακὸν μετεδόθη ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω.— Μετὰ τοὺς παντομίμους καθ' οὓς χίλιοι καὶ δισχιλιοὶ Ἕλληνες θεῶνται μακαριῶς τῶν νευροσπαστικῶν χειρονομιῶν ἀνθρώπων τινῶν ἐφ' ὧν, λέγεις, ἐπέσκηψε βωβότης, μετ' ἄσεμνά τινα ἄσμάτια διὰ σκωριώσεως φωνῆς ἄδόμενα ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπ' ἀπομάχου γαλλίδος, ἔρχεται ἡ κωμῳδία, ἡ περιφημὸς ἐκείνη κωμῳδία εἰς ἣν ἐντροφᾷ τὸ ἐλληνικὸν κοινὸν ἀγρυπνοῦν χάριν αὐτῆς καθ' ἐκάστην μέχρι τῆς δευτέρας καὶ τρίτης μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἐπὶ τῆς σκηνῆς προχείρως παριστώσεως φαρμακεῖον ἢ ἀγοράν, ἐμφανίζονται οἱ ἠθοποιοί, ἔχοντες οὗτοι τὸ χάρισμα τοῦ λόγου. Εἰζεύρουσιν ὅτι ἡ κωμῳδία θ' ἀναφέρεται εἰς φαρμακεῖον ἢ εἰς ἀγοράν αὕτη εἶνε ἡ μόνη μελέτη των· τίποτε πλεόν· τὰ ἄλλα θ' αὐτοσχεδιασθῶσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, κατὰ τὴν ἐμπνευσιν τῆς στιγμῆς. Εἰς ἐκ τῶν ἠθοποιῶν ῥίπτει εἰς τὸ μέσον μίαν φράσιν, ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος, στρώνει. ὁ διάλογος, πλέκεται ἡ κωμῳδία. Ἐνίοτε εἰς τῶν θεατῶν ἀναφωνεῖ τι· ὁ ἠθοποιὸς ἀφίνει κατὰ μέρος τὴν συνομιλίαν του καὶ ἀπαντᾷ· συνάπτεται στιχομυθία μεταξὺ τοῦ ἠθοποιοῦ ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ ἀκροατοῦ ἀπὸ τῆς πλατείας.

— Κρύος εἶσαι ἀπόψε, Κωστάκη! κρᾶζει τις εὐρίσκων ἄνοστον τὴν κωμῳδίαν.

— Ἄς ἔπαιρνες ἓνα πάπλωμα νᾶλθης! ἀποκρίνεται οὗτος καὶ ἐξακολουθεῖ τὸν ῥόλον του,

Καὶ τὸ πλῆθος καγχᾷζει εὐρίσκον τοῦτο εὐφύες. Μεγαλειτέρα ἀσέβεια πρὸς κοινὸν εἶνε ἀδύνατον νὰ υπάρξῃ. Προσφέρουν εἰς αὐτὸ ὅ,τι τύχη, ὅπως τύχη, ὅ, τι φέρεται ἢ στιγμή, ἄνευ μηδεμιᾶς μερίμνης. Ἐνίοτε ὁ κωμικός τοῦ ἐνός τῶν θεάτρων τούτων ἔχει ἐκλάμψεις τινὰς εὐφύας, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ οὗτος καὶ οἱ σύντροφοί του εἶνε βωμολόχοι ἄνοστοι, χλευασταὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἄνευ πνεύματος, πράττοντες δ᾽ ἦεν καλὴν τινα πράξιν καὶ ἐκβάλλοντες τὴν γλῶσσαν των πρὸς τὸ κοινὸν ὅπως τὴν ἐμπαίζουσιν. Ἡ ἐκ τῶν κωμωδιῶν τούτων ἐντύπωσις ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐξ ἀναταράξεως βορβοῦρου. Καὶ ὅμως τὸ κοινὸν συρρέει, κοινὸν πάσης ἀποχρώσεως, κοινὸν ἐκ πάντων τῶν ὁρώφων τοῦ κοινωνικοῦ ἐν ἐν Ἀθήναις οἰκοδομήματος, ἀνώτατοι τοῦ κράτους ὑπάλληλοι καὶ ρυπαροὶ ὑπάλληλοι κρεοπωλείων, δέσποιναι ἀποπνέουσαι μῦρα καὶ φοροῦσαι τρίχαπτα, ἀφεῖται ἡμιτελὲς τὸ γαλλικὸν των μυθιστόρημα, καὶ φεσοφόροι ἀποπνέουσαι μαγειρεῖον. Τὸ κακὸν μετεδόθη ὡς ἐπιδημία!...

Ἄς ἔπαιρνες ἓνα πάπλωμα νᾶλθης! ἀποκρίνεται οὗτος καὶ ἐξακολουθεῖ τὸν ῥόλον του, καὶ οἱ σύντροφοί του εἶνε βωμολόχοι ἄνοστοι, χλευασταὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἄνευ πνεύματος, πράττοντες δ᾽ ἦεν καλὴν τινα πράξιν καὶ ἐκβάλλοντες τὴν γλῶσσαν των πρὸς τὸ κοινὸν ὅπως τὴν ἐμπαίζουσιν. Ἡ ἐκ τῶν κωμωδιῶν τούτων ἐντύπωσις ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐξ ἀναταράξεως βορβοῦρου. Καὶ ὅμως τὸ κοινὸν συρρέει, κοινὸν πάσης ἀποχρώσεως, κοινὸν ἐκ πάντων τῶν ὁρώφων τοῦ κοινωνικοῦ ἐν ἐν Ἀθήναις οἰκοδομήματος, ἀνώτατοι τοῦ κράτους ὑπάλληλοι καὶ ρυπαροὶ ὑπάλληλοι κρεοπωλείων, δέσποιναι ἀποπνέουσαι μῦρα καὶ φοροῦσαι τρίχαπτα, ἀφεῖται ἡμιτελὲς τὸ γαλλικὸν των μυθιστόρημα, καὶ φεσοφόροι ἀποπνέουσαι μαγειρεῖον. Τὸ κακὸν μετεδόθη ὡς ἐπιδημία!...

Ἄς ἔπαιρνες ἓνα πάπλωμα νᾶλθης! ἀποκρίνεται οὗτος καὶ ἐξακολουθεῖ τὸν ῥόλον του, καὶ οἱ σύντροφοί του εἶνε βωμολόχοι ἄνοστοι, χλευασταὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἄνευ πνεύματος, πράττοντες δ᾽ ἦεν καλὴν τινα πράξιν καὶ ἐκβάλλοντες τὴν γλῶσσαν των πρὸς τὸ κοινὸν ὅπως τὴν ἐμπαίζουσιν. Ἡ ἐκ τῶν κωμωδιῶν τούτων ἐντύπωσις ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐξ ἀναταράξεως βορβοῦρου. Καὶ ὅμως τὸ κοινὸν συρρέει, κοινὸν πάσης ἀποχρώσεως, κοινὸν ἐκ πάντων τῶν ὁρώφων τοῦ κοινωνικοῦ ἐν ἐν Ἀθήναις οἰκοδομήματος, ἀνώτατοι τοῦ κράτους ὑπάλληλοι καὶ ρυπαροὶ ὑπάλληλοι κρεοπωλείων, δέσποιναι ἀποπνέουσαι μῦρα καὶ φοροῦσαι τρίχαπτα, ἀφεῖται ἡμιτελὲς τὸ γαλλικὸν των μυθιστόρημα, καὶ φεσοφόροι ἀποπνέουσαι μαγειρεῖον. Τὸ κακὸν μετεδόθη ὡς ἐπιδημία!...

τοῦ πλήθους. Ἄλλε γινώσκουσιν ἄραγε δτι οὗτοι ἀνέδειξαν αὐτά, ὅτι οὗτοι παρεσκευάσαν τὴν βασιλείαν αὐτῶν; Ἀπὸ τοῦ θεαματικοῦ τερατολογήματος καὶ τῆς χονδροειδοῦς γάρσας μέχρι τοῦ παντομίμου καὶ τῶν ἐξ ὑπογυίου κωμωδιῶν ἢ ἀπόστασις δὲν εἶνε μεγαλειτέρα παρ' ὅσον ἀπὸ τοῦ θεάτρου τῶν Ὀλυμπίων μέχρι τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Ἄντρου τῶν Νυμφῶν. Μέχρι τοσοῦτου κατεπέσαμεν, φόβος δὲ εἶνε μὴ τὰ θεάτρα ταῦτα τοῦ λαοῦ μᾶς ρίψωσι καὶ ἔτι χαμηλότερον, ἂν ὑπάρχη χαμηλότερον.

Ἄλλὰ εἰς τοῦτο δὲν πταίουςι μόνον οἱ ἠθοποιοί, πταίει καὶ τὸ κοινόν, πρὸ πάντων δὲ τοῦτο. Βεβαίως δὲν εἶνε ἀξιοθαύμαστοι οἱ χάριν κέρδους ἐξευτελίζοντες τὴν τέχνην των, ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ὅταν ἐκλάβωμεν αὐτούς ὡς ἐπαγγεληματίας, εἶνε συγγνωστέοι τὸ κοινόν πταίει, ὅπερ παραινούν εἰς ἐξευτελισμὸν τῆς δραματικῆς τέχνης ἢ ἀνεχόμενον τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦτον, διαφθείρει τοὺς ἠθοποιούς διαφθειρόμενον εἴτα ἐντόκως ὑπ' αὐτῶν. «Ἐκαστος ἡμῶν, λέγει ὁ Charles Leveque ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς Ἐπιστήμης τοῦ Καλοῦ, ὅσην ὀλίγην ἐπίδρασιν καὶ ἂν ἀσκήθῃ διὰ τῆς σκέψεως, διὰ τοῦ λόγου ἢ τῆς διαγωγῆς του, δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν καλλιτεχνῶν... Ἄν ἐπιπροσώπων βλέποντες ἐλευσινήν εἰκόνα, ἂν ἀγοράζωμεν βδελυρὸν ἀγαλμάτιον, ἂν ἐξαντλώμεν εἰκοσιν ἐκδόσεις ἀνηθικοῦ βιβλίου, διὰ τούτων λέγομεν ὡς εἰπεῖν εἰς τὸν καλλιτέχνην: Τοῦτο εἶνε τὸ καλόν! Ἐπανάλαβε τὸ ἴδιον ἔργον. Καὶ ὁ καλλιτέχνης ἀρχίζει ἐκ νέου.» Ναι, τὸ κοινόν πταίει· ἀλλὰ ποῖον κοινόν; ποῦ εἶνε τὸ κοινόν τὸ δυνάμενον νὰ ἐπιδράσῃ τήμερον παρ' ἡμῶν ἐπὶ τῆς τέχνης καθ' οἵανδήποτε αὐτῆς ἐκδήλωσιν; Πρὶν μορφώσῃ ἄλλους τὸ κοινόν ἐμόρφωσε ἑαυτὸ; ἐφρόντισε καεὶ, περὶ τοῦ κοινοῦ τούτου; «Ὡς πρὸς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας εἴμεθα ἀξιοθρήνητοι· ἢ τοιαῦτη δ' ἔλλειψις δὲν ἐκδηλοῦται περὶ τὴν ἐκτίμησιν μόνον τῶν ἠθοποιῶν καὶ τῶν δραμάτων ἀλλ' ἐν παντὶ καὶ πάντοτε, καὶ ἐν περιστάσει κρίσεως, καὶ ἐν ἐθνικαῖς καὶ κοινωνικαῖς ἀνάγκαις, ὡς νῦν ἐν τῷ φοβερῷ σεισμῷ.

Διὰ τοῦτο νομίζομεν ὀλέθρια εἰς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα τὰ τοιαῦτα δράματα καὶ ἀκροάματα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἐξερχόμενοι τοῦ θεάτρου μετὰ τὴν παράστασιν τῶν Περσῶν τοῦ Αἰσχύλου ἔτρεχον εἰς τοὺς ναοὺς, ἔκρουον τὰς ἀπὸ τῶν βωμῶν ἠρτημένας ἀσπίδας κραυγάζοντες: Πατρίς! Πατρίς! Οἱ νεώτεροι Ἀθηναῖοι ἐξερχόμενοι τῶν Ὀλυμπίων ἢ τῶν θεάτρων τοῦ λαοῦ τί κραυγάζουσιν ἄρα γε, τί ἔχουσιν ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς στήθεσι;

▲. Π. Κ.

Ο ΕΝΕΡΓΟΣ ΒΙΟΣ

[Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγουμ. φύλλον.]

Ἐνίοτε ἐκλέγομεν τὴν ἀργίαν ἐκ συστήματος, οὐχὶ πνεύματος ἀταξίας ἐμφορούμενοι ἀλλὰ τούναντι πνεύματος μεγαλείου καὶ ἐλευθερίας. Ἀνεξάρτητοί τινες νομίζουσιν ὅτι πᾶν ἐπάγγελμα δεσμεύει τὸ ἄτομον, προσηλοῖ αὐτὸ εἰς μονοτόνους καὶ εὐτελεῖς ἀσχολίας, τὴ καθυποτάσσει εἰς δοξασίας στενάς καὶ τετριμμένας, τέλος δ' ὅτι ἡ θετικὴ ἐργασία ἐξασθενίζει καὶ ταπεινοῖ τὸ πνεῦμα. Ἐν τούτοις ἐνυπάρχει τι τὸ ἀληθές. Πάντες παρετήρησαν πόσον οἱ διάφορα μετερχόμενοι ἐπαγγέλματα διαφέρουσι κατὰ τὰς ιδέας, καὶ πόσον ὁ χαρακτήρ μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ εἶδους τῆς ἀσχολίας· ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην τί μᾶλλον διάφορον ἱατροῦ, ἢ λογίου, στρατιωτικοῦ ἢ βιομηχανοῦ;

Πάντες οὗτοι οἱ ἄνδρες εἶχον τὰς αὐτὰς περὶ τοῦ σκέψαι κατὰ τὴν νεότητά των συναντῶνται μετὰ εἰκοσιν ἔτη· ἕκαστος ἔλαβε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ φυσιογνωμίαν. Τὸ ἐπάγγελμα οὐ μόνον ἀπήμβλυσε τὸν ἄνθρωπον ἀλλ' ἀπήμβλυσε καὶ τὸ ἄτομον. Ἐν τισιν ἐπαγγέλμασιν ἐν οἷς ὁ ἄνθρωπος ἐνασκει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ γενικῶς δύναται ν' ἀντιπαλαίσῃ ἐπιτυχῶς κατὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἀλλὰ κ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔτι τὰ ὀλίγα γεγονότα ἅτινα κέλῃται νὰ διαχειρίζηται ἐν τῷ κύκλῳ τῆς καθεκαστῆς ἀσχολίας του ἐμποδίζουσιν αὐτὸν νὰ ἐκτείνῃ καὶ γενικεύσῃ τὰς ιδέας του, ἢ δὲ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος δουλεία εἶνε πάντοτε ἐπαισθητή.

Ἐνόητον λοιπὸν ὅτι φιλόδοξά τινα πνεύματα ἀξιοῦσι νὰ διαφύγωσι τὸν ζυγὸν τοῦτον καὶ νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των ἀπαρνούμενα πᾶν ἐπάγγελμα καὶ ἐκλέγοντα τὸν βίον τῶν ἐλευθερῶν ἀνδρῶν, ἢ τοῦ ἀξιοῦσι νὰ μὴ ὑποβάλλωνται εἰς οὐδεμίαν ἀσχολίαν μόνιμον καὶ ἐπιβεβλημένην, νὰ μὴ ἐξαρτῶνται ἐκ τινος κυρίου, νὰ καλλιεργῶσι ποικίλως τὸ πνεῦμα αὐτῶν, νὰ μὴ ὦσι ξένοι πρὸς οὐδὲν οὐδὲ δεσμευμένοι εἰς οὐδέν· τοῦτο δὲ εἶνε, ὡς φαίνεται, τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. Μεγαλοφυεῖς τινες ἄνδρες οὗτως ἔπραξαν καὶ δὲν μετενόησαν. Ὁ Καρτέσιος διηγείται ὅτι ἐπὶ ἐννέα τοῦ βίου του ἔτη, οὐδὲν ἄλλο ἔπραττεν εἰμὴ νὰ περιφέρηται τῆδε κακεῖσε τοῦ κόσμου προσπαθῶν νὰ ἴη θεατὴς μᾶλλον ἢ ἠθοποιὸς τῆς παιζομένης κωμωδίας.

Μετεχειρίσθη, προσλέγει, τὴν νεότητα αὐτοῦ εἰς τὸ περιοδεῖν, βλέπειν αὐλάς καὶ στρατοὺς, συναναστρέφεσθαι μετ' ἀνθρώπων διαφόρων χαρακτήρων καὶ κοινωνικῶν τάξεων, ἀποκτῆν ἐν πολλοῖς πείραν, δοκιμάζειν ἑαυτὸν ἐν ταῖς συντυχίαις ἃς παρεσκεύαζεν αὐτῷ ἡ τύχη, καὶ πανταχοῦ ποιεῖν περὶ τῶν πραγμάτων τοιαύτας σκέψεις ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ. Τίς δύναται